

КАПРАНОВ Я. В.

Київський національний лінгвістичний університет

ТИПОЛОГІЧНА КЛАСОВО-ВИДОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

У статті проаналізовано різні підходи учених щодо систематизації й упорядкування лексикографічних джерел; виявлено диференціацію понять “типологія словників” і “класифікація словників” у наукових працях; визначено основні критерії класифікації лексикографічних джерел; а також розроблено типологічну класифікацію лексикографічних джерел.

Ключові слова: лексикографічне джерело, “типологія словників”, “класифікація словників”, критерії класифікації ЛД, типологічна класифікація ЛД.

В статье проанализированы разные подходы ученых по систематизации и упорядочению лексикографических источников; обнаружено дифференциацию понятий “типология словарей” и “классификация словарей” в научных трудах; определены основные критерии классификации лексикографических источников, а также ж разработана типологическая классификация лексикографических источников.

Ключевые слова: лексикографический источник, “типология словарей”, “классификация словарей”, критерии классификации ЛИ, типологическая классификация ЛИ.

The article deals with different scientists' approaches concerning organization and arrangement of lexicographical sources; it is revealed the differentiation of “typology of dictionaries” and “classification of dictionaries” concepts in scientific studies; it is identified the main criteria for the lexicographical sources classification, and developed the lexicographical sources typological classification.

Key words: lexicographical source, “typology of dictionaries”, “classification of dictionaries”, criteria for LS classification of, LS typological classification.

Сьогодні лексикографія продовжує вивчення різних видів і типів словників [1:12], а також кожного окремого типу словника” [2:63], адже в сучасному інформаційному суспільстві з'являються нові потреби для одержання вичерпної інформації про навколишній світ.

Капранов Я. В.

Витоки проблеми типології словників сягають праць Л. В. Щерби, коли учений запропонував систематизувати лексикографічні джерела за такими опозиціями: 1) словник академічного типу – словник-довідник; 2) енциклопедичний словник – загальний словник; 3) тезаурус – звичайний (тлумачний або перекладний) словник; 4) звичайний (тлумачний або перекладний) словник – ідеологічний (ідеографічний) словник; 5) тлумачний словник – перекладний словник; 6) неісторичний словник – історичний словник [3:265–304].

Над розробкою класифікації різних словників працювали такі дослідники: М. Л. Апажев [4], Ю. Д. Апресян [5], В. В. Виноградов [6], Г. Е. Віганд [7], Л. Гілберт [8], П. М. Денисов [9], Д. Джираертс [10], В. В. Дубічинський [11], Ю. М. Караулов [12], В. М. Лейчик [13], Я. Малкіел [14], В. В. Морковкін [15], А. Рей [16], Р. Ф. Роменська [17], Л. П. Ступін [1], Дж. Хаусманн [18], Л. В. Щерба [3] та ін. І вже навіть попередній огляд їх досліджень свідчить про те, що ця проблема і донині не вичерпана і залишається актуальною для сучасної лексикографії.

Мета статті – виявити критерії класифікації лексикографічних джерел, на основі яких представити їх типологію.

Завдання:

- проаналізувати різні підходи учених щодо систематизації і упорядкування лексикографічних джерел;
- диференціювати поняття “типологія словників” і “класифікація словників” в наукових працях;
- визначити основні критерії класифікації лексикографічних джерел;
- розробити типологічну класифікацію лексикографічних джерел.

У лексикографічній науці простежується тенденція до вивчення, з одного боку, уже наявних різних типів словників, а з іншого, –сучасних видань, які також потребують класифікації. В. Д. Табанакова стверджує, що в одній з останніх публікацій з цієї проблеми “Типология словарей на пороге XXI века” визначаються сучасні тенденції практичної лексикографії, зокрема її спрямування до комп’ютеризації, спеціалізації, прагматичної доцільності, когнітивного підходу в лінгвістиці і підкреслюється її значення для розвитку типології лексикографічних джерел завтрашнього дня [2:48].

Наразі **максимальна лексична система** (термін П. М. Денисова) не може бути втілена лише в одному лексикографічному виданні, адже існує необхідність у взаємопов’язаній системі довідкових словниково-енциклопедичних видань, яка була б задумана так, щоб всі видання цієї серії взаємно доповнювали один одного, а кожне видання, своєю чергою, окремо відображало б істотну частину максимальної лексичної системи [11:64]. Тут вирішальна роль належить **системі словників** (термін В. В. Дубічинського) – “сукупності різних за жанром лексикографічних джерел, які забезпечують різноаспектний опис певного (у тому числі одного й того ж) масиву мовних одиниць (наприклад, словникову систему повинні утворити тлумачний, ідеографічний, граматичний, зворотній та інші словники, орієнтовані на лексичне ядро мови)” [19:106].

Проблемним при цьому залишається співвідношення понять “типология словників” і “класифікація словників”. Так, на практиці *типология* і *класифікація* часто використовуються як синоніми [2:48], натомість А. Д. Шрейдер розводить ці поняття, стверджуючи, що “типологию” необхідно розглядати як основу класифікації, яка, своєю чергою, базується на гносеологічному статусі поняття “тип” [20:1–5]. Особливу увагу робить Є. В. Кузнецова, наголошуючи, що *тип* будь-якого словника визначається “двома факторами: характером лексичного матеріалу

і практичним значенням” [21:3]. Тимчасом Ю. М. Караулов додає, що цей тип визначається “за певною домінантною характеристикою словника – тлумачний, фразеологічний, антонімів і т. ін., яка збігається з його назвою, тобто наявна типологія словників – це типологія їх назв”, однак “інформація, що міститься у зазначених типах лексикографічних джерел, частково перетинається: наприклад, тлумачний словник включає і фразеологію, а фразеологічний представляє витлумачення фразеологізмів”. Саме тому у тлумачних словниках, окрім власне семантичної, можемо спостерігати також граматичну, фонетичну (орфоепічну), стилістичну і частково етимологічну інформацію [12:43]. Якщо звернутися до “Большого энциклопедического словаря”, то тут **типологія** (від грец. *typos* – відбиток, форма, зразок і ...логія) витлумачується як “науковий метод, основою якого є розчленовування системи об’єктів та їх угруповання за допомогою узагальненої моделі або типу; використовується з метою порівняльного вивчення існуючих ознак, зв’язків, функцій, відносин, рівнів організації об’єктів”. Основні логічні форми, які використовуються типологією: типова класифікація, систематика, таксономія [30:587;31].

Звичайно, існують і такі випадки, коли поняття “тип словника” розуміється у його найширшому значенні. Н. О. Лук’янова під *типом* словника розуміє “деяку абстрактно представлену безліч реально наявних лексикографічних джерел, об’єднаних певною загальною ознакою (ознаками), у її протиставленні певній іншій безлічі видань за певною диференційною ознакою (ознаками)” [23:23–24]. У цьому контексті дослідниця пропонує виокремити три рівні: на першому рівні один тип словника визначається в його опозиції до певного іншого типу; на другому – всередині певного типу словника виділяються *підтипи* за наявності у словників диференційних ознак; на третьому рівні цей *підтип* може розгалужуватися на *види*, *різновиди* за іншими диференційними ознаками і т. д. Як результат,

тип – це абстрактно представлена кількість лексикографічних джерел на першому і другому рівнях типології [23:23–24].

Що стосується поняття “класифікація словників”, то у сучасній лінгвістиці його можна обґрунтувати як “угруповання всіх лексикографічних джерел усередині певного типу, підтипу, різновиду” [23:24]. Якщо знову звернутися до “Большого энциклопедического словаря”, то тут **класифікація** (від лат. *Classis* – розряд, клас і *facere* – роблю, розкладаю) витлумачується як “система супідрядних понять (класів об’єктів) будь-якої галузі знання або діяльності людини, яка використовується як засіб для встановлення зв’язків між цими поняттями чи класами об’єктів” [32:1333]. Натомість “Философский словарь” містить таке визначення: “особливий випадок застосування логічної операції поділу об’єму поняття, що представляє собою відповідну сукупність поділів (розподіл як певного класу на види, а також цих видів і т. ін.)” [33:206].

Зазначене вище дозволяє говорити про домінування терміна *тип*, який включає поняття нижчого порядку – *підтип* і *клас*, які, своєю чергою, можна розподіляти на *вид*, *різновид*. Схематично це виглядає так:

ТИП → ПІДТИП → КЛАС → ВИД → РІЗНОВИД

На початку статті зазначалося, що свого часу Л. В. Щерба увів у лексикографічну науку термін *опозиції* [3] для розподілу лексикографічних джерел на певні типи та класи, і їх кількість складає **6**. На сьогодні науковці послуговуються ще і такою термінологією: *параметри* (більше **60**) у Ю. М. Караулова [22]; *підстави* у В. В. Морковкіна (**3**) та у Л. П. Ступіна (**7**) [1;15]; *фасети* (біля **8**) у В. Ф. Роменської [17]. Як слушно зауважує В. Д. Табанакова, встановлення певного типу лексикографічного джерела відбувається: 1) за приналежністю його до тієї чи іншої опозиції; 2) на підставі з подальшою класифікацією на більш дрібні

підкласи; 3) за одним доміантним параметром або за набором приватних параметрів, які занадто дрібні і не є підставами для класифікації декількох лексикографічних джерел [2:59].

Спробуємо визначити основні критерії класифікації лексикографічних джерел, а також розробити їх типологічну класифікацію. Кількість таких критеріїв може варіюватися – від **3-х** у В. В. Морковкіна до **60-и** у Ю. М. Караулова. Найголовнішими, на нашу думку, є **5** критеріїв: 1) об'єкт словникового опису; 2) спосіб організації лексики; 3) кількісний склад лексикографічного джерела і обсяг лексикографічної інформації; 4) спосіб представлення лексичного значення слова; 5) функції, цілі, призначення та параметри опису лексикографічної одиниці.

1. Об'єкт словникового опису. Залежно від призначення, об'єкта та характеру пояснення словникового матеріалу лексикографічні джерела прийнято розмежовувати на три основні типи: *енциклопедичні* (чи енциклопедії), *лінгвістичні / філологічні*, *енциклопедично-лінгвістичні / енциклопедично-філологічні* [1;3;17;24].

Енциклопедичні джерела поділяються на такі класи: *загальні / універсальні, спеціальні (галузеві, вузькогалузеві, багатогалузеві)*. При цьому зазначимо, що якщо *загальні / універсальні* енциклопедії розраховані на висвітлення якнайширшої інформації, то *спеціальні* покликані охарактеризувати поняття, явища, персоналії, пов'язаних з певною однією наукою або темою [25]. *Спеціальні* розподіляємо на такі види: біологічні енциклопедії; економічні енциклопедії; історичні та географічні енциклопедії; культурознавчі та мистецтвознавчі енциклопедії; літературознавчі енциклопедії; мовознавчі енциклопедії; регіональні енциклопедії; енциклопедії сільськогосподарського профілю; соціологічні та психологічні енциклопедії; технічні енциклопедії; філософські та політологічні енциклопедії; юриспруденція, правознавство: енциклопедії [26]. До прикладу: “Українська радянська енциклопедія” у 17 томах (1959–1965);

“Український радянський енциклопедичний словник” у 3 томах (1-е вид. – 1966–1968; 2-е вид. – 1985–1987); “Українська мова. Енциклопедія” (2000; 2004); “Енциклопедія Криворіжжя” у 2 томах (В. П. Бухтіяров, 2005) та ін. Зауважимо, що за змістом, структурою, наповненням, жанровими особливостями ці видання далеко не завжди відповідають заявленому в заголовку типу – “енциклопедія” [27:159].

2. За способом організації лексики словники укладено на основі *алфавітного, гніздового та алфавітно-гніздового* принципів. Як показує практика, найефективнішим принципом є *алфавітний*, коли заголовні / реєстрові одиниці розташовуються відповідно до їх зовнішньої форми (написання), тобто за алфавітом [11:118; 28:41]. При цьому Л. П. Ступін засвідчує, що алфавітні словники містять слова в “узаконеному безладді”: слова, які не пов’язані між собою, є сусідами, а слова, які мають між собою певні зв’язки (наприклад, семантичні), рознесені по різних частинах довідника. При цьому принцип побудови таких лексикографічних джерел – від слова до поняття. Дослідник звертає увагу і на те, що існують такі видання, де слова розташовують не за алфавітом, а за поняттями, тобто за смисловими зв’язками слів, зокрема, за їх смисловою близькістю. Такі словники називаються *ідеологічними* чи *ідеографічними*, а принцип їх побудови – від поняття до слова [1:17]. Прикладами таких джерел є: “Большой англо-русский словарь” у 3 томах (1994); “Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный” у 2 томах (Т. Ф. Ефремова, 2000) та ін.

3. Кількісний склад лексикографічного джерела і обсяг лексикографічної інформації. Лексикографічні джерела можна розподілити на такі класи: **великі** (англ. *comprehensive / unabridged*) (одно- / дво- / багатотомні); **середні** (англ. *desk-size dictionaries / semi-abridged*); **малі / короткі (кишенькові)** (англ. *abridged / pocket size dictionaries*). Л. Згуста пропонує виділити ще один клас – надвеликі лексикографічні джерела (понад 400 тисяч слів) [29:25]. Як правило, до великих словників у сучасній лексикографії

зараховують лексикографічні джерела, які містять понад 100 тисяч слів; до середніх – від 40 до 100 тисяч слів; до малих – від 10 до 40 тисяч слів. Кишеньковими вважаються такі лексикографічні джерела, які містять менше 10 тисяч слів. При цьому серед лексикографів немає однозначної думки про те, до якої категорії відносити видання обсягом понад 100 тисяч слів. Наприклад, С. В. Гриньов дотримується зазначеної вище класифікації [цит. за пр.: 29:25], а Л. П. Ступін вважає, що лексикографічне джерело, яке містить навіть 150 тисяч словникових статей, навряд чи можна віднести до класу “великих” видань [1:51].

Прикладами таких лексикографічних джерел є: “Русско-украинский словарь” у 3 томах (1970); “Большой англо-русский словарь” у 3 томах (1994); “Русско-английский словарь” (9-е вид., 1993); “Новый русско-украинский политехнический словарь” (2005); “Малый толковый словарь русского языка” (В. В. Лопатина, Л. Е. Лопатина, 1990); “Карманный англо-русский словарь” (О. П. Бенюх, 3-е вид., 1964); “Карманный русско-немецкий словарь” (А. Б. Лоховиц, 23-е вид., 1990) та ін., назви деяких уже засвідчують їх приналежність до певного класу.

4. Спосіб представлення лексичного значення слова. Якщо говорити про тип *лінгвістичних / філологічних* лексикографічних джерел, то тут дослідники виділяють такі класи: **одномовні** (якщо заголовне (реєстрове) слово описується засобами тієї ж мови, що і воно саме), **двомовні** (коли укладачами джерела застосовано лише дві мови) або **багатомовні** (коли укладачами джерела використано більше двох мов) [1;3;11;17]. Загальновідомо, що **двомовні** та **багатомовні** – це перекладні словники, у яких подається переклад слів з однієї мови іншою [25]. До прикладу, двомовні перекладні видання: “Русско-украинский словарь” у 3 томах (1968); “Російсько-український словник мовлення ділового мовлення” (С. В. Шевчук, 2010), “Русско-украинский словарь” (Д. Ганич, І. Олійник, 1976), “Польсько-український словник” у 2 томах (Л. Л. Гумецька, 1958), “Українсько-англійський словник”

(Ю. О. Жлуктенко, 1987) та ін. До багатомовного перекладного видання належить “Словарь на семи языках (французско-немецко-английско-итальянско-испанско-португальско-голландско-русский)” (А. и В. Поповыми, 1902); “Ouseg H. S. 21 Language Dictionary” (H. L. Ouseg, 1962) та ін.

5. Функції, цілі, призначення та параметри опису лексикографічної одиниці. Переважну більшість усіх лінгвістичних / філологічних лексикографічних джерел згруповано у клас “**одномовні**” видання, де у певному аспекті розкриваються особливості слів [25]. Натомість, тип лінгвістичні / філологічні лексикографічні джерела об’єднує такі підтипи: *системні* (тлумачні, власне системні та професійні джерела) та *довідникові* (науково-довідкові та практично-довідкові (нормалізуючі) джерела) [23:29]. Зважаючи на той факт, що сучасна лексикографія містить у своєму арсеналі величезну кількість лексикографічних джерел, пропонуємо увести два поняття для їх розмежування – “лексичні” та “нелексичні”.

До першого підтипу *системних* лексикографічних джерела належать такі класи: **тлумачні, власне системні та професійні** джерела. Термінологічно окреслимо цей підтип як “лексичні” – це лексикографічні джерела, заголовними / реєстровими одиницями яких є переважно лексеми [11:80]. Щодо класу *тлумачних джерел*, то вони, з одного боку, залишаються вершиною словникарства, а з іншого, – достатньо повно представляють лексико-фразеологічний склад мови із поясненням прямого і переносного значень, граматичних та стилістичних особливостей, а також наводять зразки вживання певної заголовної / реєстрової одиниці [25]. Основними видами тлумачних джерел є: 1) *словники літературної мови* (нормативні словники): “Словник української мови” у 11 томах (1970–1980); “Словарь современного русского литературного языка” у 17 томах; “Longman Dictionary of Contemporary English”; “Macmillan English Dictionary” та ін.; 2) *історичні та етимологічні словники*: “Этимологический словарь русского языка” у 4 томах

(М. Фасмер, 1-е вид. 1964–1973; 2-е вид. 1986–1987); “Этимологический словарь русского языка” (А. Г. Преображенский, 1910–1914; 2-е вид, 1959–1960); “Историко-этимологический словарь современного русского языка” (П. Я. Черних, 1993) та ін.; 3) *народно-розмовні словники*: “Словарь церковно-славянского и русского языка” у 4 томах (А. Х. Востоков, 1847) та ін.; 4) *діалектні (обласні) словники*: “Словарь русских народных говоров” (Ф. П. Філін, Ф. П. Сороколетов, 1965–2003) та ін.

Наступний клас – *власне системні джерела*, завданням яких є: фіксація та опис певного фрагмента системи мови, тобто мовні одиниці в їх системних зв'язках і відношеннях. При цьому об'єктом фіксації та інтерпретації може бути як окреме слово, так і ряд слів або група (поле) слів, тобто певна мікро- або макросистема [23:35]. Серед власне системних джерел виокремлюємо їх три види: 1) *семонімічні словники* (словники синонімів, антонімів, паронімів, лексичних труднощів, омонімів, лексичних варіантів слова); 2) *словотвірні словники*; 3) *польові словники* (ідеографічні словники (тезауруси); словники, які об'єднують слова за їх функціональними характеристиками; словники іноземних слів; ненормативні словники; ідіолектні словники; ономастикони; отономастикони).

Так, *семонімічні словники* (термін Н. П. Колеснікова) фіксують і описують лексичні одиниці, які пов'язані певними семантичними або формально-семантичними відношеннями. Як правило, це – тлумачні, або пояснювальні лексикографічні джерела, а їх ступінь пояснення семантики та інших характеристик слів може бути дуже різним [23:35]. Різновидами таких видань є: словники синонімів, антонімів, паронімів, лексичних труднощів, омонімів, лексичних варіантів слова: “Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений” (Н. Абрамов, 5-е вид., 1994); “Словарь синонимов русского языка” у 2 томах (А. П. Евген'єва, 1970–1971); “Словарь антонимов русского языка”

(Л. А. Введенська, 1971); “Словарь антонимов сибирского говора” (О. І. Блінова, 2003); “Трудные случаи употребления однокоренных слов: Словарь-справочник” (Ю. А. Бельчиков, М. С. Панюшева, 1968); “Словарь паронимов русского языка” (Н. П. Колесников, 1971); “Словарь омонимов русского языка: Ок. 5 000 слов и словосочетаний” (А. П. Окунева, 2002); “Стилистический словарь вариантов” (2001) та ін.

У сучасній лексикографії існують такі джерела, які побудовані за гніздовим принципом, де фіксуються ті гнізда слів, які пов’язані відношеннями формально-семантичної похідності. Це передусім *словотвірні словники* [23:36]: “Толковый словарь словообразовательных единиц русского языка” (Т. Ф. Єфремова, 1996); “Новый словарь русского языка: Толково-словообразовательный” у 2 томах (2000) та ін.

Наступний вид – *польові словники* – це такі лексикографічні джерела, які систематизують слова за семантичними полями і / або групами [23:36]. Під це визначення підходять *ідеографічні словники*. Окрім цього, польові словники можна розподілити на: *тлумачні* (двосторонні) і *нетлумачні* (спискові – лівосторонні, гніздові і т. п.) лексикографічні джерела, в яких фіксуються або тільки фіксуються і описуються окремі групи, поля, пласти, масиви слів, пов’язані між собою такими ознаками: а) близькість значень; б) “вербально-асоціативна мережа” (термін Ю. М. Караулова); в) функціональність; г) походження; д) відношення до ідіолекту; е) відношення до референтної сфери [23:36].

Зазначені вище диференційні ознаки дозволяють назвати сім різновидів польових словників: 1) ідеографічні словники (тезауруси); 2) словники, які об’єднують слова за їх функціональними характеристиками; 3) словники іноземних слів; 4) ненормативні словники; 5) ідіолектні словники; 6) ономастикони; 7) отономастикони: “Семантический словарь русского языка” (Ю. М. Караулов, В. І. Молчанов, 1982); “Идеографический словарь русского языка” (О. С. Баранов, 1995); “Язык современной прессы:

Англо-русский словарь-справочник активной лексики” (В. М. Крупнов, 1993); “Словарь архаизмов” (І. Смірнов, М. Глобачов, 2001); “Словарь богатств русского языка: Редкие слова, метафоры, афоризмы, цитаты, биографемы” (В. К. Харченко, 2003); “Слова, с которыми мы все встречались: Толковый словарь русского общего жаргона” (Р. І. Розіна, 1999); “Лексический состав “Повести временных лет”: Словоуказатели и частотный словарь” (1984); “Ономастикон: Древнерусские имена, прозвища и фамилии” (С. Б. Веселовського, 1974); “Словарь названий жителей СССР” (А. М. Бабкін, Є. А. Левашов, 1975) та ін.

Ще один клас лексикографічних видань складають професійні джерела, які С. В. Шевчук витлумачує як такі “лінгвістичні словники, що подають значення термінів певної галузі знань”. На сьогодні і англійська, і українська мови мають у своєму арсеналі термінологічні словники з багатьох галузей: біології, геології, літературознавства, математики, медицини, мовознавства, спорту тощо. Зустрічаємо одномовні, двомовні та багатомовні джерела, серед яких виокремлюємо такі види: термінологічні, спеціальні (галузеві, вузькогалузеві, багатогалузеві), класифікатори, термінологічні тезауруси і мінімуми: “Словник лінгвістичних термінів” (Д. І. Ганич, С. Олійник 1985); “Словник гідронімів України” (А. П. Непокупний, О. С. Стрижах, 1979); “Російсько-український словник наукової термінології. Суспільні науки” (1994); “Російсько-українсько-англійський словник правничої термінології. Труднощі терміновживання” (1994) та ін.

Існують лексикографічні джерела підтипу *системні*, які пропонуємо віднести до так званих “нелексічних” – це такі видання, основним предметом опису яких, як правило, є більш складні за складом мовні одиниці та / або їх характеристики – словосполучення, фразеологізми, граматичні, словотворчі характеристики і т. ін. [11:80]. Тут виокремлюємо: *граматичні, дискурсивні, синтаксичні словники, словники виразності засобів*

(фразеологічні, словники порівнянь, перифраз, крилатих слів і виразів, паремій): “Русский глагол и его причастные формы: Толково-грамматический словарь” (І. К. Сазонова, 1989); “Путеводитель по дискурсивным словам русского языка” (А. Н. Баранов, В. А. Плунгян, Є. В. Рахіліна, 1993); “Фразеологический словарь русского литературного языка конца XVIII–XX в.” у 2 томах (А. І. Федоров, 1991); “Крылатые слова из Ветхого и Нового Завета: Словарь-справочник” (В. Ф. і А. В. Позіни, 1998) та ін.

Другим підтипом лінгвістичних / філологічних лексикографічних джерел є *довідникові джерела*, які включають два основні класи: *науково довідкові* і *практично-довідкові* (нормалізуючі) джерела. Основними видами науково-довідкових джерел є: *зворотні* (інверсії), *частотні*, *етимологічні* та *комплексні словники*: “Обратный словарь русского языка” (Г. Г. Більфельдт, 1-е вид., 1958, 2-е вид., 1965); “Частотный словарь современного русского литературного языка” (Е. А. Штейнфельдт, 1963); “Этимологический словарь русского языка” (А. Г. Преображенський, 1910–1914, 2-е вид., 1959–1960) та ін.

Щодо практично-довідкових, або нормалізуючих (визначення Л. І. Скворцова), джерел, то вони фіксують норми усного та писемного мовлення, до яких мовець може звернутися за конкретною довідкою [23:41]. Основними видами таких джерел є: *словники лексичних і граматичних труднощів* (правильностей), *словники скорочень*, *ортологічні* (орфоепічні і орфографічні), а також *комплексні словники*: “Трудности русского языка: Словарь-справочник журналиста” (Л. І. Рахманова, 1974); “Словарь сокращений современного русского языка” (Г. Н. Складаревська, 2004); “Великий зведений орфографічний словник української лексики” (В. Т. Бусел, 2008); “Словарь-справочник по русскому языку” (А. Н. Тихонов, 1996) та ін.

Підсумовуючи зазначене вище, зауважимо: сьогоденна лексикографія і досі не втратила своєї особливої актуальності, продовжуючи поповнювати свою базу різноманітними джерелами і довідниками, кожен з яких займає своє місце у розробленій вище типологічній класифікації, а також дозволяє встановити їх: **тип** → **підтип** → **клас** → **вид** → **різновид** на основі 5 критеріїв, серед яких: 1) об'єкт словникового опису; 2) спосіб організації лексики; 3) кількісний склад лексикографічного джерела і обсяг лексикографічної інформації; 4) спосіб представлення лексичного значення слова; 5) функції, цілі, призначення та параметри опису лексикографічної одиниці.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні та обґрунтуванні місця етимологічних джерел у загальній типології лексикографічних джерел.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ступин Л. П.* Лексикография английского языка: [учебное пособие] / Леонид Павлович Ступин. – М. : Высшая школа, 1985. – 168 с. 2. *Табанакова В. Д.* Идеографическое описание научной терминологии в специальных словарях : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.21 / Табанакова Вера Дмитриевна – Тюмень, 2001. – 198 с. 3. *Щерба Л. В.* Языковая система и речевая деятельность / Лев Владимирович Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 428 с. 4. *Апажєв М. Л.* Лексикография. Теория и практика. Прошлое. Настоящее. Будущее / Мухамед Локманович Апажєв. – Нальчик : КБГУ имени Х. М. Бербекова, 2005. – 384 с. 5. *Апрєсян Ю. Д.* Толковый словарь нового типа как основа серии словарей / Ю. Д. Апресян // Современное состояние и тенденции развития отечественной лексикографии. – М., 1988. – С. 14–16. 6. *Виноградов В. В.* Избранные труды. Лексикология и лексикография / В. В. Виноградов. – М., 1977 – С. 118–161. 7. *Wiegand H. E.* On the Structure and Contents of a General Theory of Lexicography / Herbert Ernst Wiegand // Proceedings Papers from the International conference on Lexicography. – Exeter, 1983. – P. 13–20. 8. *Guilbert L.* Le lexique / Louis Guilbert. – Paris : Larousse, 1969. – 125 p. 9. *Денисов П. Н.* Практика, история и теория лексикографии в их единстве и взаимообусловленности / П. Н. Денисов // Проблемы учебной лексикографии и обучение лексике. – М., 1978. – С. 25–33. 10. *Geeraerts D.* Principles of Monolingual Lexicography / D. Geeraerts. – Bloomington, 1989. – P. 287–296. 11. *Дубичинский В. В.* Лексикография русского языка : [учебное пособие] /

Капранов Я. В.

- Владимир Владимирович Дубичинский. – М. : Наука, 2008. – 432 с.
12. *Караулов Ю. Н.* Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка / Юрий Николаевич Караулов. – М. : Наука, 1981. – 366 с.
13. *Лейчик В. М.* Опыт построения классификации терминологических словарей / В. М. Лейчик // Теория и практика научно-технической лексикографии : [сб. ст.]. – М., 1988. – С. 40–47.
14. *Malkiel Y. A* Typological Classification of Dictionaries on the Basis of Distinctive Features / Y. Malkiel // Problems in Lexicography. – Bloomington, 1962. – P. 3–24.
15. *Морковкин В. В.* Типология типологических словарей / В. В. Морковкин // *Vocabulum et vocabularium*. – Харьков, 1994. – Вып. 1 – С. 13–23.
16. *Rey A.* La lexicologie. Lectures / Allen Ray. – P. : Klincksieck, 1970. – Série A–2. – 323 p.
17. *Роменская В. Ф.* О классификационной схеме понятия “тип словаря” / В. Ф. Роменская // Структурная и прикладная лингвистика. – Л., 1978. – С. 181–188.
18. *Hausmann F. J.* Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires / F. J. Hausmann // Ein internationales Handbuch zur Lexikographie. An International Encyclopedia of Lexicography. Encyclopédie of Linguistics and Communication Science. – B. : Walter de Gruyter, 1991. – 1017 p.
19. *Морковкин В. В.* О базовом лексикографическом знании / В. В. Морковкин // Учебники и словари в системе средств обучения русскому языку как иностранному. – М., 1986. – С. 102–117.
20. *Шрейдер Ю. А.* Типология как основа классификации / Ю. А. Шрейдер // Научно-Техническая Информация. Сер.2. – Л.-М., 1981. – С. 1–5.
21. *Кузнецова Э. В.* Лексикология русского языка / Эра Васильевна Кузнецова. – М. : Высшая школа, 1989. – 216 с.
22. *Караулов Ю. Н.* Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка / Юрий Николаевич Караулов. – М. : Наука, 1981. – 366 с.
23. *Лукьянова Н. А.* Типология русских лингвистических словарей / Н. А. Лукьянова // Вестник Новосибирского государственного университета. Серия : История, филология. – Новосибирск, 1996. – С. 20–45.
24. *Дубичинский В. В.* Искусство создания словарей. Конспекты по лексикографии / В. В. Дубичинский. – Харьков : ХГПУ, 1994. – С. 18–23.
25. *Шевчук С. В.* Сучасна українська літературна мова [Електронний ресурс] / С. В. Шевчук. – К. : Алерта, 2011. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ws/1081080640543/dokumentoznavstvo/leksikografiya>.
26. Українські енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Українські_енциклопедії
27. *Михайлова Р. Д.* Художня культура в сучасному енциклопедичному викладі / Р. Д. Михайлова // Сергій Данилович Безклубенко : біобібліографічний покажчик (до 80-річчя від дня народження) / [гол. ред. М. М. Поплавський]. – К. : Вид. центр КНУКіМ, 2012. – С. 157–162.
28. *Морковкин В. В.* Основы теории учебной лексикографии : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / В. В. Морковкин. – М., 1990. – 72 с.
29. *Zgusta L.* Manual of Lexicography / L. Zgusta, V. Cerny. – P. : La Haye, 1971. – 360 p.
30. *Савлук О. М.* Синтагматичний та парадигматичний аспекти дієслівної перифрази / О. М. Савлу // Збірник наукових праць Проблеми

семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики / [відп. ред. Н. М. Корбозерова]. – Київ : Логос, 2013. – Вип. 24. – С. 350–354.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

31. Типология [Электронный ресурс] // Большой энциклопедический словарь. – Режим доступа : <http://www.vedu.ru/bigencdic/62819/> 32. Классификация [Электронный ресурс] // Большой энциклопедический словарь. – Режим доступа : <http://www.vedu.ru/bigencdic/28258/> 33. Философский словарь / [под ред. И. Т. Фроловой]. – М.: Изд-во политической литературы, 1981. – 448 с.